Ալեքսանդր Շիրվանզադե

Արամբին

IX

Մինչդեռ Վարվառեն ոչինչ չէր նկատում, Ռոստամյանը Մինաս Կիրիլլիի հարաբերությունների մեջ զգում էր փոփոխություն: Թվում էր նրան, որ ծերունին այլևս առաջվա պես բարեկամաբար չի վերաբերվում իրան:

Այս բանն ավելի զգալի էր ավագ շորեքշաբթի երեկո, երբ Մինաս Կիրիլլիչն և Ռոստամյանը այրիի տանն էին: Հակառակ յուր սովորության, այդ երեկո ծերունին Ռոստամյանի հետ խոսում էր, կարծես, ակամա: Նա չէր վիճաբանում որևէ խնդրի մասին, չէր հակառակում և, առհասարակ, երկար խոսակցությունից

խույս էր տալիս: Ծերունու այս հանկարծակի փոփոխությունը Ռոստամյանին և՛ զարմացրեց, և՛ վիրավորեց:

Հետևյալ և երրորդ օրը նա փողոցում ու գավթում երկու անգամ բարևեց: Ծերունին նրա ողջույնն ընդունեց գլխի մի թեթև շարժումով: Նրա կասկածն ավելի զորացավ: Բացի այն, որ Մինաս Կիրիլլիչը կարող էր յուր աղջկա և երիտասարդ հարևանի հարաբերությունների ներքին դրդիչ պատճառն զգալ, ինքնըստինքյան ծերունու սառնությունը վիրավորական էր Ռոստամյանի համար: Մենակեցությունը, բնականաբար, նրա մեջ զարգացրել էր զգայուն ինքնասիրություն: Նա, որ բնավ յուր բարեկամությամբ կամ ծանոթությամբ, մեկին ձանձրացրած չէր, այժմ զգում էր, որ տաղտկացնում է մի ծերունու: Ահա ինչու զատիկ օրվա այցին նա երկար չմնաց:

Բայց ինքնասիրության այդ վիրավորանքը շուտով անցավ: Մնաց միայն մի կասկած . արդյոք, Մինաս Կիրիլլիչն իսկապես զգո՞ւմ է Ռոստամյանի այցելությունների դրդիչ պատճառը: Եթե զգում է հետևաբար իրավունք ունի ոչ միայն սառն վարվել, այլև ատել նրան, այլև չընդունել յուր տան մեջ: Այդ շատ բնական կլիներ: Վարվառեն ամուսնացած կին է, իսկ Մինաս Կիրիլլիչը նրա և յուր սեփական պատվի նախանձախնդիր հայր: Ի՞նչ փույթ նրան, թե Ռոստամյանին ինչ զգացմունք է մղում դեպի նրա աղջիկը, ի՞նչ փույթ, եթե աղջիկը մինչև անգամ . . . սիրում է այդ երիտասարդին: Նրանց մեջ կա մի զորեղ պատնեշ, և ով կհամարձակվի այդ պատնեշը խորտակել կխորտակի և Մինաս Կիրիլլիչի պատիվը, անունը: Նա դեպի անդունդը կգլորի և՛ յուր և՛ Վարվառեի պատիվը:

Այսպես է Մինաս Կիրիլլիչի գաղափարը, նույնն է և շատերի համոզմունքը: Ուրեմն, Ռոստամյանն եթե չի հարգում այդ նախապաշարմունքը, զոնե չունի իրավունք և՛ դատապարտելու Մինաս Կիիրիլլիչին: Երկու զորեղ սպառնալիքներ, Դամոկլեսի սրի պես, կանգնած են նրա գլխին հասարակություն և կրոն:

Առաջին օրից նա դեպի այդ պատկառելի ծերունին զգաց որդիական հարգանք: Երբ լսեց Վարվառեի պատմությունը, հարգանքը վերափոխվեց ատելության, պատկառելի մարդը դարձավ բռնակալ
հայր: Անցավ և ատելությունը . Ռոստամյանը սկսեց կարեկցել ծերունու դժբախտությանը: Այժմ այս փոփոխական զգացմունքների տեղը բռնեց ամոթի զգացմունքը: Նա ամաչում էր Մինաս Կիրիլլիչից և վերջին օրերն աշխատում էր խույս տալ նրանից, չտեսնել նրան:

Բայց խույս էր տալիս հորից, իսկ աղջկա՞ն . . . Պիտի տեսնվել Վարվառեի հետ առանձին:

Այս նպատակով Ռոստամյանն աշխատում էր որսալ մի հարմար ժամ: Եվ ահա, հասավ ցանկալի պահը: Երբ Մինաս Կիրիլլիչը դուրս գնաց, Ռոստամյանն հետևից նայեց, մինչև որ նա անհետացավ փողոցի ծայրում: Դեպքը հաջող էր . այրին ևս տանը չէր: Գավթում աղախինը Ռոստամյանին հաղորդեց, թե «պարոնը» ուշ կվերադառնա: Առաջին պահ պատշգամբի վրա նրան տիրեց մի

անսպասելի վիատություն: Նա հետ դարձավ և, մի քառորդ ժամ տատանվելուց հետո վճռեց, վերջապես, հարմար ժամը բաց չթողնել:

Եվ ահա Ռոստամյանը Վարվառեի մոտ էր, միայնակ, դեմ հանդիման:

Առաջին հայացք Վարվառեի անսովոր սառնությունը նրան ապշեցրեց:

Բարև ձեզ, ասաց նա, մի քանի քայլ առաջ դիմելով:

Վարվառեն հանդարտ դրեց յուր ձեռը նրա ափի մեջ և լուռ ցույց տվեց բազկաթոռներից մեկը:

Հուսով եմ, որ իմ այցելությունն անժամանակ չեք համարի, շարունակեց Ռոստամյանը, նստելով նրա դեմ:

Ընդհակառակը . . . պատասխանեց Վարվառեն, կարծես, ակամա:

Երկուսն էլ սովորականից դուրս գունաթափ էին, երկուսի սիրտն ևս ալեկոծում էր և երկուսն էլ աշխատում էին արտաքին սառնությամբ քողարկել իրանց հուզմունքը: Այս նրանք նկատեցին միմյանց դեմքից: Ահա ինչու մի քանի րոպե նրանք չգիտեին ինչ խոսել: Վերջապես, ծանր լռությունն ընդհատելու համար, Վարվառեն հարցրեց Ռոստամյանին գործերի մասին:

Ոչինչ գործ այժմ չի հետաքրքրում նրան:

Ինչո՞ւ, հարցրեց Վարվառեն:

Ռոստամյանը ոչինչ չպատասխանեց: Նրանք դարձյալ լռեցին: Ռոստամյանը, կարծես, վախենում էր նայել Վարվառեի երեսին: Թվում էր նրան, որ յուր ամեն մի հայացքը պարզ պատկերացնում է այն, ինչ որ զգում էր նույն րոպեներին: Այնինչ՝ նրա դրությունը հետզհետե ավելի դժվարանում էր:

Ո՞րտեղ է Մինաս Կիրիլլիչը, հարցրեց նա:

Գնացել է գերեզմանատուն, պատասխանեց Վարվառեն ժպտալով:

Ճշմարիտ, երեկ և այսօր մեռելոց է, տեր աստված, ի՛նչպես մարդ հետզհետե մոռանում է քրիստոնեությունը, ասաց Ռոստամյանն անկեղծ համոզմունքով:

Այո՛, մոռանում է, գրեթե անգիտակցաբար արտասանեց Վարվառեն:

Միևնույն ժամանակ, Վարվառեն աշխատեց ծիծաղել, բայց նրա ձայնի մեջ, փոխանակ ծիծաղի, զգացվեց մի անզսպելի դողոց: Նա շարունակեց մռայլ եղանակով:

Հայրս առաջարկեց ինձ յուր հետ գնալ, ես մերժեցի: Իսկ դուք սովորություն ունի՞ք, պարոն Ռոստամյան, այս օրերում գերեզմանատուն այցելելու:

Այս օրերում ոչ, բայց սիրում եմ այցելել, երբ տխուր եմ լինում:

Երբ տխո՞ւր եք լինում:

Գուցե ձեզ համար ծիծաղելի լինի, Վարվառա Մինայեվնա, ես տխրությունս փարատում եմ տխրությամբ: Գերեզմանատանը զգում եմ անբացատրելի հոգեկան թեթևություն . . .

Այդ մասամբ հասկանալի է, ընդհատեց Վարվառեն թախծալի ձայնով:

Հասկանալի՞ է, կրկնեց Ռոստամյանը, ներքուստ ուրախանալով և, միևնույն ժամանակ, մի առանձին ոգևորությամբ ներշնչված: Հասկանալի է, այո, երբ դառնացած սրտով նայում ես այնտեղ աջ ու ձախ, լուռ ու մռայլ գերեզմանները, կարծես, քեզ պարգևում են մի տեսակ մխիթարություն: Ես միշտ այնտեղից վերադառնում եմ ավելի ուրախ, թեթևացած սրտով, քան գուցե ուրիշները մի զվարճալի հանդիսից: Ինչի՞ցն է այս . . . Գուցե նրանից, որ ճակատագիրն ինձ մանկության հասակից ստիպել է սիրել մեռելների հանգստարանը, սիրել, երբ այնտեղ հանգչում են իմ սիրելի էակների մարմինները . . .

Ի՛նչ տխուր խոսակցություն սկսեցինք, ասաց Վարվառեն, երբ Ռոստամյանը հանկարծ լռեց, ասաց և ինքը հազիվ զսպեց յուր հառաչանքը:

Այնինչ Ռոստամյանի թախծալի խոսքերը թափանցեցին նրա սրտի խորքը, ըստ որում մռայլ խոսակցությունը համապատասխանում էր նրա հոգեկան տրամադրությանը: Նա անկեղծ ցավակցությամբ նայեց Ռոստամյանի երեսին, նայեց և իսկույն աչքերը խոնարհեցրեց, գլուխը թեքեց դեպի կուրծքը: Եվ նրա այտերը շառագունեցին: Ռոստամյանի շրթունքները դողդողում էին . նա հազիվ կարողանում էր խեղդել յուր ներքին ալեկոծությունը:

«Նա տանջվում է, ես ի՞նչպես հայտնեմ նրան իմ միտքը», մտածում էր Վարվառեն, չհամարձակվելով նայել Ռոստամյանի երեսին:

Չէ՞ որ նա դեռ մի տասը րոպե առաջ վճռել էր հայտնել, թե այսուհետև անկարելի է, որ նրանք միմյանց տեսնեն: Չէ՞ որ հենց այս դիտավորությամբ նա հրամայեց աղախնին ներս հրավիրել նրան: Իսկ ա՞յժմ . . . ի՞նչպես կատարել այդ վճիռը ահա հարց, որի մասին սառն խորհելու ուժ չուներ Վարվառեն, քանի որ մի այլ, ավելի զորեղ զգացմունք հետզհետե խավարեցնում էր նրա միտքն ու հոգին . . .

Գավթում ամեն ինչ խաղաղ էր, նույնիսկ աղախինը, որ սովորաբար անցուդարձ էր անում պատշգամբի վրա, չէր երևում: Լսվում էին միայն պատշգամբի առաստաղի տակ թռչկոտող ծիծեռնակների ձայներն և երբեմն հեռավոր փողոցներից անցնող կառքերի խուլ դղրդյունը: Լուսամուտների ապակյա փեղկերը փակ էին: Վարվառեն վեր կացավ, բաց արավ փեղկերից մեկը: Արևի ջերմ ճառագայթներով տոգորված մաքուր օդը թարմ հոսանքով մղվեց սենյակի անշարժ մթնոլորտի մեջ, մեղմիկ շոշափելով Վարվառեի գունատ դեմքը:

Նա կրկին վերադարձավ յուր տեղը: Ռոստամյանը, անշարժ նստած, անթարթ աչքերով հետևում էր նրա յուրաքանչյուր շարժմանը: Նրանք սկսեցին նորից խոսել: Սեղանի ծայրում դրած էր ինչ-որ գիրք: Ռոստամյանը, մի բան ասած լինելու համար, հարցրեց, այժմ ինչ է կարդում Վարվառեն:

Ո՛չինչ, պատասխանեց վերջինն և գլուխը թեքեց կրծքին:

Այնուհետև խոսակցությունն առաջ չգնաց, բացի հատ և անկապ խոսքերից:

Լռությունն ավելի սաստկացնում էր երիտասարդական սրտերի բաբախումը . . .

Ոչ, այլևս չեմ կարող երկար զսպել ինձ, ասաց մտքում Ռոստամյանը:

Նույն վայրկյանին նրա աչքերը հանդիպեցին Վարվառեի աչքերին: Այս եղավ մի զորեղ հարված նրա բռնի անձնակալության: Հայացքները պարզ արտահայտում էին այն, ինչ որ լեզուն վարանում էր խոսել:

Ռոստամյանը մի անզոր ճնշում ես գործեց բուռն զգացմունքների վրա: Բայց այլևս ուշ էր: Նա տեսավ, որ Վարվառեն հանկարծ վեր կացավ տեղից, մոտեցավ փողոցի կողմի լուսամուտին և նայեց դեպի դուրս, աջ ու ձախ:

Ռոստամյանը նույնպես բարձրացավ տեղից, բոլորովին դեղնած, շնչասպառ, աչքերը մթնած, գրեթե խելակորույս: Նա մոտենում էր Վարվառեին: Սենյակի մեջտեղում նա կանգ առավ: Վարվառեն լուսամուտի կողմից հետ դարձավ, և այդ րոպեին նրանք երես առ երես հանդիպեցին իրարու, միմիայն մի քայլ հեռավորության վրա: Քանի մի վայրկյան նրանք շվարած նայում էին միմյանց երեսին:

Ի՞նչ պատահեց ձեզ . . . գոչեց Վարվառեն երկյուղալի ձայնով:

Ռոստամյանը լուռ էր:

Ի՞նչ պատահեց ձեզ . . . կրկնեց Վարվառեն շշնջյունով:

Ռոստամյանը դարձյալ լուռ էր:

Վարվառեն անգիտակցաբար մի քայլ հետ կանգնեց: Նույն վայրկյանին նա յուր երկու ձեռների վրա զգաց մի ջերմ շփումն:
Մի ակնթարթում նրա աչքերը մթնեցին, սենյակը խավարվեց, գլուխը պտտեց: Արյան տաք, ախորժելի հոսանքը խփեց գլխին, և նա հաղթված, թուլացած ընկավ, բայց ո՜ւր . . .

Նույն րոպեին լուսամուտի առջևով, պատշգամբի վրա, կատվի քայլերով, անցավ մի փոքրահասակ արարած: Նրանք ոչինչ չնկատեցին, և չէին կարող նկատել . . .

Վարվառեն սթափվեց: Երկու ուժեղ թևեր մեղմիկ գրկած էին նրա բարձր իրանը: Նա դուրս ազատվեց այդ հրապուրիչ շղթայից, ոտքից գլուխ ուժգին դողալով, մի քանի քայլ հետ դրեց և խուլ, ալեկոծված ձայնով գոչեց .

Խելագա՛ր, ի՞նչ եք անում . . .

Վարվառե, Վարիա . . . հնչեց նրա ականջին Ռոստամյանի ձայնը տարօրինակ եղանակով:

Հեռացե՛ք, այստեղից, դուք ինձ անդունդն եք գլորում . . . արտասանեց Վարվառեն, երեսը դողդոջուն ձեռներով ծածկելով:

Անդո՛ւնդ . . . կրկնեց Ռոստամյանն . . . ես ուզում եմ անդունդից դուրս բերել ձեզ:

Նա բռնեց Վարվառեի ձեռն և, յուր երկու ձեռների մեջ սեղմելով, աչքերը հառեց նրա աչքերին ու հուզված ձայնով շարունակեց .

Դուք գիտեք, որ ես չէի կարող ուրիշ կերպ վարվել: Րոպեական խելագարություն չէ այս: Ո՛չ ամենևին: Ձեզ ամեն ինչ հայտնի է: Վարիա, Վարվառա Մինայեվնա, ես . . . շատ եմ մտածել . . . շատ եմ զգացել, օօ՛օ, շա՛տ եմ զգացել: Կարո՞ղ է մարդ հաղթել բնությանը: Ես . . . քեզ . . . ոչ . . . ձեզ անդո՞ւնդն եմ գլորում . . . ե՞ս: Նայեցե՛ք, բացի այս շնչառությունից մի ուժ մնացե՞լ է իմ մեջ: Միթե ես չե՞մ մտածել արգելքների մասին . միթե երկու ամիս շարունակ գիշեր ցերեկ չեմ պատերազմել ինքս ինձ հետ: Բայց այժմ տկար եմ, անկարող, այո, թուլացած, ոչնչացած այս անհաղթելի զգացմունքից: Գուցե կարողանայի զսպել ինքս ինձ, եթե հավատացած չլինեի, որ դուք կարհամարհեք նախապաշարմունքները: Այո, հավատում եմ, դուք կարող եք մոռանալ մանր մարդկանց կեղծ հասկացողությունն առաքինության մասին: Դուք բարձր եք այդ թզուկներից . . . նայեցեք ուրեմն նրանց վրա
անվեհեր . . . Մի պահանջեք նրանցից ճիշտ գաղափար իսկական հերոսության մասին:

Նրա ձայնը հետզհետե խեղդվում էր: Նա հազիվ հազ շունչ էր առնում: Մի քանի վայրկյան դարձյալ լռեց, որ շունչ քաշի, և ապա շարունակեց .

Ում հոգին մեծ է, ընդարձակ է և՛ նրա մտքերի հորիզոնը . . . դուք հասկանում եք իմ ասածը, Վարվառա Մինայեվնա: Երբ կապանքն անտանելի է դառնում, նրան . . . գիտեք . . . պիտի ատել, արհամարհել, պիտի խորտակել: Ասացե՛ք, զգո՞ւմ եք դեպի ինձ գեթ տասներորդ չափն այն սիրո, որ ահա ինձ հասցրել է այս օրին: Եթե զգում եք, անկարելի է, որ երկար մտածեք: Բայց, տեր աստված, դուք դեռ սարսափում եք նախապաշարմունքներից: Ա՛խ, եթե իմանայիք, թե ինչ է թաքնված առօրյա առաքինության դիմակի տակ, թե որն է հանցանքը և որն է սողուններից հանցանք համարված անարատությունը: Խոսեցե՛ք, Վարվառե, մի՛ լռեք: Ահա՛, ձեր առջև կանգնած է մի ոչնչություն, որ առաջ մարդ էր, ապրում էր, դո՛ւք միայն կարող եք նրան կրկին կենդանություն տալ . . . Կարդացե՛ք, ուրեմն, իմ ճակատագրի վճիռը . . . Տեսնո՞ւմ եք ինչ օրի եմ հասել . . .

Արդարև, նա ներկայացնում էր մի խղճալի պատկեր, այնքան ծայրահեղ զգացմունքներն ընկճել էին նրան և այնքան նա մոռացել էր ինքն իրան: Իսկ Վարվառեն, մի ձեռը հենած կոլորակ սեղանի ծայրին, մյուս ձեռով աչքերը ծածկած, լուռ, անշարժ, լսում էր բորբոքված սրտից բխող խոսքերը, որ երբեմն կրկնվում էին և երբեմն արտասանվում թերի, անկապ:

Լռո՞ւմ եք . . . շարունակեց Ռոստամյանը, դարձյալ մոտենալով Վարվառեին և հանդարտ ձեռն աչքերից հեռացնելով: Դուք չե՞ք ուզում խոսել, միթե ա՞յդ է ձեր պատասխանը, մի սառն լռություն իմ կրած տանջանքների համար: Ուրեմն ես զո՞ւր իմ կյանքը հանձնեցի սրտիս ու հոգուս հաճույքին . . . ուրեմն իմ ներքին ձայնն անգթությամբ խաբե՞ց ինձ և դարձրեց ծիծաղելի ձեր աչքում . . .

Ես հայր ունիմ . . . ցածր ձայնով արտասանեց Վարվառեն, բուռն ջանք գործ դնելով, որ զսպե իրան:

Գիտեմ . . .

Ես սիրում եմ նրան . . .

Իսկ ինձ . . . ո՞չ:

Մի ստիպեք ինձ խոսել իմ սիրո մասին: Նա պարզ է ձեզ համար, Ստեփան, ո՛չ այսօր, ո՛չ երեկ . . . Հիշում ե՞ք այն օրն, երբ մեզ ցույց էիք տալիս այս բնակարանը: Ես չպիտի տեսնեի ձեզ, տեսա, և հենց առաջին րոպեից իմ մեջ հղացավ այն, ինչ որ մինչև այն օրը չէի զգացել: Ապացույցնե՞ր եք պահանջում . . . Անքուն, վշտալի արտասուքով ողողված գիշերները լեզու չունին . . . Ինչո՞ւ չեք հարցնում ձեր սրտից: Թե ինչը ձեր մեջ գրավեց ինձ մի ստիպեք բացատրել . . . ես անկարող եմ . . . ես ինքս չեմ հասկանում . . . Ոչինչ չեմ հասկանում:

Նա հազիվ կարողացավ զսպել յուր հեկեկանքը: Մշտական թախծալի աչքերի մեջ փայլող հուրը, ցնցողաբար դողացող շրթունքները, ձայնի կաթոգին հնչյունը այս բոլորը ոչնչացրին և՛ այն վերջին թույլ կասկածը, որ տակավին մնում էր Ռոստամյանի սրտում: Վարվառեն մի քանի վայրկյան լուռ նայեց հատակին, հետո գլուխը բարձրացրեց և, երբ նրանց հայացքները կրկին հանդիպեցին միմյանց, Ռոստամյանը գրկաբաց դիմեց դեպի նա:

Ո՛չ, հեռո՛ւ կացեք . . . Լսեցե՛ք, հա՛յրս, հա՛յրս, հասկանո՞ւմ եք, անբախտ մարդ, ես նրան սիրում եմ: Բավական է այսքանը . . . Ո՛չ, մեր մեջ ո՛չ մի կապ չի կարող լինել:

Վարվառե՛ . . .

Ջուր եք տանջում ձեզ և ինձ: Ասացե՛ք, ինչ կապ կարող է լինել մեր մեջ:

Սիրո ամուր շղթան . . . Նա սուրբ է, հաստատ է, քան որևէ օրինական կապ:

Բայց . . . արգելված է:

Ամենևի՛ն . . . մենք կարող ենք . . . ամուսնանալ:

Վարվառեն դառն ժպտաց:

Դուք կարող եք ազատություն պահանջել, օրենքը ձեզ իրավունք է տալիս, շարունակեց Ռոստամյանը վստահ ձայնով:

Ազատությո՞ւն . . . կրկնեց Վարվառեն կսկծալի հեգնությամբ . . . ումի՞ց պիտի պահանջեմ նրան:

Միզանդրոնցովից:

Միզանդրոնցովից . . . Նա դեռ հույս ունի կրկին ինձ հետ միանալու:

Բայց ի՞նչ օրենքով . . . ո՞ր իրավունքով:

Չգիտեմ, չգիտեմ . . . ես ոչինչ չեմ հասկանում . . . գոչեց հուսահատ ձայնով Վարվառեն:

Օրենքն իրավունք է տալիս ապահարզան պահանջելու, լսո՞ւմ եք, Վարվառե, մեղանչող ամուսինը պարտավոր է տալ ապահարզան: Ես այս հաստատ գիտեմ . . .

Իսկ եթե նա չի համաձայնվի՞:

Պարտավոր է համաձայնվել, մեղանչողը նա է . . . դուք կարող եք ապացուցանել . . .

Ոչ . նա երբեք հանձն չի առնիլ յուր հանցանքն, երբե՛ք, ես ճանաչում եմ նրան: Կամենո՞ւմ եք, որ ե՛ս հանձն առնեմ մի չկատարած հանցանք . . . Տեր աստված, ես . . . ես . . . պատրաստ եմ: Բայց ո՛չ, զուր կլինի: Ես դարձյալ կմնամ կապված, ազատությունը կստանա նա միայն: Իսկ հա՞յրս . . .

Նա դարձյալ թուլացած նստեց աթոռի վրա և երեսը ձեռներով ծածկեց:

Վարվառե, մի հուսահատվիր, մենք ուրիշ ելք կգտնենք, գոչեց Ռոստամյանը, խելագարի պես ճանկելով Վարվառեի ձեռն և հպելով յուր բոցավառ շրթունքներին: Թո՛ղ մեզ հալածեն, թող զզվեն մեզանից, փույթ չէ, ես չեմ վախենում ոչ ոքից . . .

Հա՛յրս, հա՛յրս, մտածեցեք նրա՛ մասին, ասաց Վարվառեն, թողնելով յուր ձեռը Ռոստամյանի ձեռների մեջ, դուք գիտե՞ք, որ նա չի կարող մի այդպիսի զոհաբերություն անել . . .

Նա բարի է, ազատամիտ է, նախապաշարված չէ . . . Նա քեզ սիրում է:

Վարվառեն լուռ բացասաբար շարժեց գլուխը:

Ռոստամյանը շարունակեց .

Ի՛նչ, միթե յուր միակ աղջկա բախտը չի՞ համոզիլ նրան, չի՞ կակղեցնիլ նրա սիրտը: Վարվառե, ասացե՛ք, նա ձեզ սիրո՞ւմ է:

Ես իրավունք չունիմ պահանջել նրանից անկարելին, հասկացեք . . . պատասխանեց Վարվառեն . . . Նա սիրում է ինձ, բայց իրավունք չունիմ այդ սիրո փոխարեն նրանից անկարելի զոհաբերություն պահանջել պահանջել, որ նա յուր անունը, պատիվը հասարակության խոսակցության առարկա դարձնի:

Ռոստամյանը, դառն հեգնությամբ գլուխը շարժելով, հուսահատված ու թուլացած, նստեց բազկաթոռի վրա:

Ուրեմն, ես սխալված էի ձեր վերաբերմամբ . . . արտասանեց նա տաքացած, ճակատը ձեռներով սեղմելով և երեսը ծածկելով: Ես այդպես չէի կարծում, շարունակեց նա նույն դրության մեջ, ես ուրիշ համոզմունք ունեի ձեր մասին: Բայց . . . փո՛ւյթ չէ . . . այո, գիտեմ այսուհետև, թե ինչ պիտի անել, ավելացրեց նա, տեղից բարձրանալով և կես սպառնողական, կես աղերսալի մի հայացք ձգելով Վարվառեի վրա:

Դուք չե՞ք հավատում ինձ, Ստեփան, այդ ավելի վշտալի է ինձ համար, քան իմ դրությունը, ասաց Վարվառեն և ապա, երեսը դարձնելով մյուս կողմ, ավելացրեց, ո՛րքան դառն է սիրել և իրավունք չունենալ սիրելու . . .

Հեկեկանքը խեղդեց նրա ձայնը . նա սկսեց լալ: Խղճի մի տարօրինակ խայթոց զգաց Ռոստամյանը: Նա շտապով վեր կացավ, գրկեց Վարվառեին և տարավ դեպի գահավորակը: Վարվառեն, անգիտակցաբար հպատակվելով նրան,

նստեց գահավորակի վրա, իսկ Ռոստամյանը չոքեց նրա առջև և յուր բորբոքված շրթունքներով սկսեց համբուրել նրա ձեռները . . .

Պատշգամբի վրա դարձյալ մի շարժման ձայն լսվեց: Այս անգամ Վարվառեն, որ նստած էր երեսը դեպի դուրս, նշմարեց մի մութ պատկեր, որ շտապով անցավ լուսամուտի առջևով, ինչպես գող կատու:

Հեռացի՛ր, բավական է, հեռացի՛ր, գոչեց Վարվառեն, դուրս սպրդելով Ռոստամյանի գրկից և ոտքի կանգնելով . . . Նա, կարծեմ, գալիս է . . . Դո՛ւրս եկ . . . ես չեմ ուզում, որ նա մեզ միասին տեսնի, նա կհասկանա, հարվածը հանկարծակի կլինի . . .

Այս ասելով, նա վազեց դեպի դռները, կարծելով, թե պատշգամբի վրա երևացողը հայրն է: Բայց ոչ ոքի չտեսավ: Այնինչ՝

Ռոստամյանը, տակավին կաշկանդված դյութական մերձավորությամբ, չէր շարժվում յուր տեղից:

Փողոցի լուսամուտից լսվեց կառքի դղրդյուն, որ հանկարծ ընդհատվեց:

Լսո՞ւմ եք: Նա եկավ . . . հեռացե՛ք, եթե սիրում եք ինձ . . .

Արդեն սանդխտի վրա լսվեց մեկի ոտնաձայնը: Այլևս ուշ էր թաքնվելը: Ռոստամյանը, հուսահատ դրության մեջ, դուրս եկավ դռներից ոլոր-մոլոր քայլերով:

Մի ձեռում մի փունջ մանուշակ, մյուս ձեռում ձեռնափայտը, սենյակի դռներին մոտենում էր Մինաս Կիրիլլիչը:

Եթե Ռոստամյանը նույն րոպեին կարողանար համարձակ նայել ծերունու կողմ, կտեսներ, թե ինչպես վերջինն ապշած, անշարժ մնաց պատշգամբի վրա, տեսնելով նրան դռների մոտ: Բայց նա, հազիվ-հազ քայլերը փոխելով, շտապում էր խույս տալ ծերունուց:

Այդ միջոցին նրա ականջին հասավ մի բարձրաձայն ծիծաղ: Նա գլուխը բարձրացրեց և յուր մթնած աչքերով Նատալիա Պետրովնայի բնակարանի լուսամուտներից մեկի մեջ տեսավ մի փոքրիկ գլուխ երկու սևորակ խորամանկ աչքերով: